

ISSN 1846-1964

MEĐUNARODNO ARHEOLOŠKO SAVJETOVANJE
"MUZE I UMJETNOST OD PRAPOVIJESTI DO KASNE ANTIKE"

INTERNATIONAL ARCHAEOLOGICAL SYMPOSIUM
"MUSES AND ART FROM PREHISTORY TO LATE ANTIQUITY"

26

MATERIJALI

Br. 26

str. 1-50

Pula, 2014.

26	MATERIJALI	Br. 26	str. 1-50	Pula, 2014.
Prilozi za povijest i kulturu Istre				

Izdavač – Publisher

INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR, ZAGREB
CENTAR ZA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA INSTITUTA
IVO PILAR, ZAGREB

MEĐUNARODNI ISTRAŽIVAČKI CENTAR ZA
ARHEOLOGIJU
BRIJUNI - MEDULIN
Medulin, Centar 214

Urednik - Editor
Kristina DŽIN, Pula

MEĐUNARODNO ARHEOLOŠKO SAVJETOVANJE
" Muze i umjetnost od prapovijesti do kasne antike "

INTERNATIONAL ARCHAEOLOGICAL SYMPOSIUM
" Muses and Art from Prehistory to Late Antiquity "

PROGRAM I SAŽECI PRIOPĆENJA
PROGRAMME AND SUMMARIES OF REPORTS

26	MATERIJALI	Br. 26	str. 1-50	Pula, 2014.
Prilozi za povijest i kulturu Istre				

ZNANSTVENI ODBOR SAVJETOVANJA

Dr.sc. Marija BUZOV, *Institut za arheologiju, Zagreb*
Mr.sc. Kristina DŽIN, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb*
Prof. Ante RENDIĆ-MIOČEVIĆ, *Zagreb*
Prof.dr.sc. Isabel RODÀ, *Autonomno sveučilište, Barcelona*
Prof.dr.sc. Guido ROSADA, *Sveučilište u Padovi, Padova*

SAVJET MEĐUNARODNOG ISTRAŽIVAČKOG CENTRA ZA ARHEOLOGIJU

Akademkinja Vera BITRAKOVA GROZDANOVA, *Skopje (Makedonija)*
Prof. dr.sc. László BORHY, *Budimpešta (Mađarska)*
Mr.sc. Kristina DŽIN, *Zagreb (Hrvatska)*
Akademik Emilio MARIN, *Zagreb (Hrvatska)*
Prof. dr.sc. Erwin POCHMARSKY, *Graz/Austrija*
Prof. dr.sc. Marijeta ŠAŠEL KOS, *Ljubljana (Slovenika)*
Prof. dr.sc. Robert MATIJAŠIĆ, *Pula (Hrvatska)*
Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ, *prof., Zagreb (Hrvatska)*
Prof. dr.sc. Isabel RODÀ, *Barcelona (Španjolska)*
Prof. dr.sc. Guido ROSADA, *Padova (Italija)*
Prof. dr.sc. Marin ZANINOVIĆ, *Zagreb (Hrvatska)*

ORGANIZACIJSKI ODBOR SAVJETOVANJA

Kristina DŽIN, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb*
Maria Teresa LACHIN, *Sveučilište u Padovi, Padova*

TAJNIŠTVO SAVJETOVANJA CENTAR ZA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA – MIC Arh

BRIJUNI - MEDULIN
Hrvatska - 52103 Pula, p.box 554
tel. ++385 52 540-410
fax ++385 52 543-934
e-mail: kristina.dzin@pu.t-com.hr

CENTAR ZA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA
INSTITUTA IVO PILAR, ZAGREB
MEĐUNARODNI ISTRAŽIVAČKI CENTAR ZA ARHEOLOGIJU
Brijuni - Medulin
Hrvatska

pod visokim pokroviteljstvom
Organizacije Ujedinjenih naroda za prosvjetu,
znanost i kulturu (UNESCO), Pariz

organizirao je

MEĐUNARODNO ARHEOLOŠKO SAVJETOVANJE
" Muze i umjetnost od prapovijesti do kasne antike "

Medulin, 5. - 6. prosinca 2014.

ČASNI ODBOR SAVJETOVANJA

Dr.sc. Jacquelin BALEN, *Arheološki muzej, Zagreb*

Prof.dr.sc. Alfio BARBIERI, *Sveučilište Jurja Dobrila Pula, Pula*

Prof.dr.sc. Damir BORAS, *Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Dr.sc. Mounir BOUSCHENAKI, *ICROM, Rim*

Mario BRAUN, *Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb*

Goran BUIĆ, *Općina Medulin, Medulin*

Mr.sc. Valter FLEGO, *Županija Istarska, Pula*

Mons.Dr. Dražen KUTLEŠA, *Porečko-pulska biskupija, Poreč*

Boris MILETIĆ, *Grad Pula, Pula*

Prof.dr.sc. Vedran MORNAR, *Ministarstvo obrazovanja, znanosti i športa
Republike Hrvatske, Zagreb*

Giovanni RADOSSI, prof., *Centar za povijesna istraživanja, Rovinj*

Prof.dr.sc. Vlado ŠAKIĆ, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb*

Prof.emeritus Marijan ŠUNJIC, *Zagreb*

Prof.dr.sc. Andrea ZLATAR-VIOLIĆ, *Ministarstvo kulture Republike Hrvatske,
Zagreb*

Prof.dr.sc. Marin ZANINOVIĆ, *Zagreb*

P R O G R A M

- PETAK, 5. prosinca 2014. – prije podne
  - 10,30 - Prihvat i prijava sudionika znanstvenog savjetovanja (Medulin, Centar 58 – Placa)
  - 11,00 - Svečano otvaranje Međunarodnog arheološkog savjetovanja uz pozdrave domaćina i gostiju (Medulin, Centar 58 – Placa)
  - 11,30 - P r i o p ć e n j a (Medulin, Centar 58 – Placa)
(Predsjedništvo: Ante Rendić Miočević, Irena Radić Rossi)
  - 11,30 • **Kristina DŽIN**, Međunarodni istraživački centar za arheologiju, Zagreb (Hrvatska)
Dvadeset godina djelovanja Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju Medulin – Brijuni (1994. – 2014.)
  - 12,00 • **Guido ROSADA**, Università di Studi di Padova, Dipartimento di Archeologia, Padova (Italija)
Vrela Muza
  - 12,30 • **Naser FERRI**, Sveučilište u Prištini, Albanološki Institut, Priština (Kosovo)
Umjetnost na tlu današnjeg Kosova u Antici
- Rasprava
- PETAK, 5. prosinca 2014. – poslije podne
  - 16,00 - P r i o p ć e n j a (Medulin, Centar 58 – Placa)
(Predsjedništvo: Guido Rosada, Marija Buzov)
  - 16,00 • **Maria Teresa LACHIN**, Università di Studi di Padova, Dipartimento di Archeologia, Padova (Italija)
Muze, muzeji, mozaici između arheologije i filologije
  - 16,30 • **Marija BUZOV**, Institut za arheologiju, Zagreb (Hrvatska)
Prikazi Muza na mozaicima
  - 17,00 • **Vlasta BEGOVIĆ**, Institut za arheologiju, Zagreb (Hrvatska),
Ivančica SCHRUNK, University of St. Thomas, St. Paul, Minnesota (USA)
Terasasti vrtovi maritimne vile u uvali Verige na Brijunima
  - 17,30 • **Exhlale DOBRUNA – SALIHU**, Albanološki institut, Priština (Kosovo)
Dva slučajna otkrića rimskih kamenih spomenika na Kosovu
  - 18,00 • **Vlatka VUKELIĆ**, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb (Hrvatska)
Čovjek i vizija – Duje Rendić Miočević i istraživanje Siscije
- Rasprava

19,30 - Večera organizatora

- SUBOTA, 6. prosinca 2014. – prije podne
  - 9,00 - P r i o p ć e n j a (*Medulin, Centar 58 – Placa*)
(Predsjedništvo: Tomislav Fabijanić, Maria Teresa Lachin)
  - 9,00 • **Željko KRNČEVIĆ**, Gradski muzej Šibenik, **Tomislav FABIJANIĆ**, Sveučilište u Zadru, Odsjek za arheologiju, Zadar (Hrvatska)
Rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog groblja na položaju Luluše u Vaćanima
  - 9,30 • **Iva STOJEVIĆ**, Zagreb (Hrvatska)
Podmorska arheološka istraživanja u antičkoj Ortopli
  - 10,00 • **Zrinka BRKAN KLARIN**, Zadar (Hrvatska)
Rezultati istraživanja podmorja i priobalja Caske tijekom 2014. godine
  - 10,30 • **Suzana ČULE**, Zagreb (Hrvatska)
Novi antički nalazi iz kornatskog podmorja
  - 11,00 - S t a n k a
  - 11,15 - P r i o p ć e n j a (*Medulin, Centar 58 – Placa*)
(Predsjedništvo: Vlatka Vukelić, Naser Ferri)
  - 11,15 • **Jurica BEZAK**, **Igor MIHOLJEK**, Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za podvodnu arheologiju, Zagreb (Hrvatska)
Novi arheološki lokaliteti i nalazi u podmorju Splitsko – Dalmatinske županije
  - 11,45 • **Tomislav FABIJANIĆ**, **Irena RADIĆ ROSSI**, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar (Hrvatska); **Marko MENDUŠIĆ**, Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel Šibenik, Šibenik (Hrvatska)
Nastavak arheološkog istraživanja utvrde Turete i sakralnog kompleksa na području crkve Gospe od Tarca na otoku Kornatu (rujan 2014.)
  - 12,15 • **Irena RADIĆ ROSSI**, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar (Hrvatska); **Mariangela NICOLARDI**, Université Paris 1 Pantheon-Sorbonne, Pariz (Francuska); **Katarina BATUR**, Zadar (Hrvatska)
Novi rezultati arheoloških i povijesnih istraživanja brodoloma iz 16. stoljeća kod otočića Gnalića

- R a s p r a v a

Završna riječ i zatvaranje Međunarodnog arheološkog savjetovanja

PROSLOV

*U povodu XX. međunarodnog arheološkog savjetovanja
„Múze i umjetnost od prapovijesti do kasne antike“*

In Memoriam Vesna Girardi Jurkić

Dvadeseto međunarodno arheološko savjetovanje na temu „Múze i umjetnost od prapovijesti do kasne antike“ koje se održava u Medulinu 5. i 6. prosinca 2014. g., posvećeno je sjećanju na utemeljiteljicu Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, Medulin – Brijuni, tada u okviru Sveučilišta u Zagrebu i dugogodišnju urednicu međunarodno priznatog časopisa *Histria antiqua* prof. dr. sc. Vesnu Girardi Jurkić. Savjetovanje se tradicijski održava pod trajnim visokim pokroviteljstvom Organizacije Ujedinjenih naroda za prosvjetu, znanost i kulturu (UNESCO) ove godine u Medulinu, gdje je u studenome 1995. g. održano prvo savjetovanje na temu „Urbana i pejzažna arheologija“, nakon prihvaćenog i potpisanog „Projekta kulturno-povijesnog i arheološkog istraživanja i zaštite kulturne i prirodne baštine općine Medulin“ i započetih arheoloških istraživanja antičkog maritimnog rezidencijsko/gospodarskog kompleksa na poluotoku Vižula i antičko/kasnoantičke nekropole Burle.

Savjetovanje je tematski posvećeno múzama kao zaštitnicama pjesništva, umjetnosti i znanosti, zato što su od davnih vremena ljudskog roda múze i umjetnost bile poziv na tajanstvenu duhovnu zajednicu i ljudsko djelovanje. U prapovijesno doba nadahnućem pojedinca radala se umjetnost umijećem izrade oblika od kostiju, rezbarenjem u drvu i kamenu, slikanjem na stijenama pećine i modeliranjem iz gline antropomorfnih figurica, formiranjem svirala sa zvukovnim izrazom i ugodajem. U grčkoj mitologiji devet je boginja umjetnosti, kćeri najvišeg boga Zeusa i božice pamćenja Mnemozine: Tako je Kaliopa bila muza epskog pjesništva i govorništva, Euterpa zaštitnica glazbe i lirike, Erata ljubavnog i himničkog pjesništva, Talija komedije i bukolike kao i božicom glazbe, plesa i pjesme, Melpomena tragedije, Terpsihora plesa, Klija povijesti i junačkog pjesništva, Uranija astronomije i astrologije, Polihimnija zbornog pjevanja, a voditelj im je bio bog Apolon. Svaka od múza imala je svoje atribute (voštana ploča, frula, lira, komična maska, cimballi, papirus, globus) koje nalazimo kao dio baštine prapovijesnog,

antičkog i kasnoantičkog doba. Smatralo se da múze nadahnjuju skulptore, arhitekta, slikare, glazbenike, pisce i pjesnike, te da su ujedno poticajna nadahnuća umjetnika i znanstvenika. Pojedinci su od najstarijih vremena prilikom stvaranja svojih djela zazivali múze.

Kroz povijest čovječanstva inspiriranog múzama nastajala je tako raznovrsna umjetnička, znanstvena i kulturna baština (astronomski i astrološki zapis, filozofska rasprava, glazbeno djelo, plesni pokret, poezija, drama, skulptura, freska i slika, mozaički prikazi, graditeljski element i dr.) kojih su sadržaji jednim dijelom ukomponirani u priopćenja ovog savjetovanja.

Arheološka struka ima potrebu za svakogodišnjim iznošenjem rezultata terenskih arheološkim istraživanjima što je i ove godine popraćeno priopćenjima s područja Hrvatske pod *Novitates*.

Ovogodišnje savjetovanje zbog recesijskih i financijskih razloga ograničeno je na dva dana uz manji broj znanstvenih sudionika kojima kao trajnim prijateljima Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, Medulin – Brijuni od srca zahvaljujem na dolasku u Medulin i iskazanoj pažnji! Zahvaljujem i onima koji su u mislima s ovogodišnjim medulinskim savjetovanjem, jer to ukazuje na nedvojbene znanstvene i stručne rezultate koji su trajno zabilježeni za znanstvenu javnost kroz časopis *Histria antiqua*.

Nadam se da će i budućih dvadesetak tematskih sastanaka arheologa i djelatnika srodnih struka iz raznih zemalja svijeta, popunjenih mlađim naraštajem znanstvenika, omogućiti znanstvenu i prijateljsko-kolegijalnu razmjenu rezultata i mišljenja krajem studenoga i početkom prosinca svake godine u Istri i na hrvatskom Jadranu.

Uz pijetetno sjećanje na dr. sc. Vesnu Girardi Jurkić prenosim njezinu poruku iz 2011. g.: „*Budimo ponositi pronositelji arheološke istraživačke prakse i misli mlađim naraštajima kako bismo mogli slijediti zacrtane staze znanstvenog napretka u Europi i svijetu!*“.

U Puli, 22. listopada 2014.

Mr. sc. Kristina Džin
V.d. voditeljica Međunarodnog istraživačkog centra
za arheologiju, Brijuni – Medulin,
Centra za arheološka istraživanja
Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

DVADESET GODINA DJELOVANJA MEĐUNARODNOG
ISTRAŽIVAČKOG CENTRA ZA ARHEOLOGIJU
MEDULIN – BRIJUNI (1994. – 2014.)

Kristina Džin,
Međunarodni istraživački centar za arheologiju
Brijuni – Medulin
Instituta Ivo Pilar, Zagreb
e-mail:kristina.dzin@pu.htnet.hr

Krajem 1991. i početkom 1992. g. na Sveučilištu u Zagrebu ostvarena je – u cilju unapređivanja međunarodne suradnje – ideja o utemeljenju međunarodnih središta hrvatskih sveučilišta. Svrhovitom razradom ideje 25. lipnja 1992. g. na Brijunima je utemeljeno Međunarodno središte hrvatskih sveučilišta u Istri. Na inicijativu prof. dr. sc. Vesne Girardi Jurkić i na prijedlog Arheološkog instituta Filozofskog fakulteta (prof. dr. sc. M. Zaninović) Sveučilište u Zagrebu Zaključkom upravnog vijeća na 11. sjednici 23. prosinca 1994. g. u okviru Međunarodnog središta hrvatskih sveučilišta utemeljuje Međunarodni istraživački centar za arheologiju u Medulinu. Od 2009. g. ovaj istraživački centar za arheologiju je ustrojbeni dio Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ u Zagrebu kao Centar za arheološka istraživanja.

Među svrhovitim rezultatima Centra ističe se provedba znanstvenih, razvojnih i visokostručnih istraživanja u području humanističkih znanosti u polju arheologija kroz terenski i kabinetski rad na području Hrvatske s interpretacijama unutar europskog i svjetskog konteksta, zatim provedba iskapanja i istraživanja antičkih, kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih lokaliteta u Hrvatskoj uz organizaciju međunarodne arheološke prakse, arhivska istraživanja austrijske, talijanske i njemačke građe vezane za istarsku arheologiju, organizacija međunarodnih arheoloških savjetovanja u Hrvatskoj i prezentacije arheoloških rezultata na međunarodnim skupovima u inozemstvu, izrada projekata, organizacija i realizacija međunarodnih arheoloških izložbi u zemlji i inozemstvu te nakladnička djelatnost godišnjih izdanja časopisa *Histria antiqua* i *Materijala* sa sažecima organiziranih skupova kao i posebnih povremenih kataloških edicija.

Rad Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju sa sjedištem u Medulinu, arheološka tematska savjetovanja kao i izdavanje časopisa pod stalnim su visokim pokroviteljstvom UNESCO-a. Međunarodni istraživački centar za arheologiju i glavni urednik časopisa «*Histria antiqua*» u razdoblju od 1994. do 2012. g. bila je prerano preminula prof.

dr. Vesna Girardi Jurkić, a od tada vrši dužnost voditeljice mr. sc. Kristina Džin. Centar ima Međunarodni savjet od jedanaest članova (Austrija, Francuska, Hrvatska, Italija, Makedonija, Slovenija, Španjolska), kojeg je predsjednik prof. dr. sc. Marin Zaninović.

U razdoblju od 1994. do 2014. g. Centar je djelomično ili u potpunosti realizirao devet znanstvenih projekata, provodio je i provodi arheološka istraživanja na četiri lokaliteta u Istri, započeo je utemeljenje godišnje arheološke škole na Vižuli kod Medulina, pripremio devetnaest tematskih godišnjih savjetovanja u Istri, organizirao osam međunarodnih izložbi (Austrija, Francuska, Italija, Japan, Njemačka) i izdao dvadeset četiri sveska časopisa *Histria antiqua* uz publicirane kataloge (*The Magic of Istria/Der Zauber Istriens*, *Putovima antičkih bogova u Istri/Paths of ancient Gods in Roman Istria*) i sažetke u suradnji s Društvom za povijest i kulturni razvitak Istre.

U opširnijem izlaganju bit će izneseni i ostali brojčani podaci (broj sudionika na arheološkim iskapanjima, broj suradnika u časopisu i dr.) s prilogima izvornih dokumenata kao i zaključak o mogućem daljnjem djelovanju Centra.

VRELA MUZA

Guido Rosada,
Sveučilište u Padovi
Odsjek za arheologiju
Antička topografija
Piazza Capitaniato 7
35139 Padova - Italija
e-mail: guido.rosada@unipd.it

Muze su figure koje nije lako odrediti niti po podrijetlu, niti po značenju. One su božanska personifikacija i apstrakcija jedinstvenosti (inspiracija, zanos, poetsko nadahnuće) ili su konkretni dokazi o poeziji, glazbi i sl.? Možda su sve to zajedno. Vjerojatno izvorno jesu u zajedništvu s ninfama i borave u planinama, uz vodene tokove. Iz tog razloga muzama je posvećen monumentalni izvor Peirene u Korintu, a u Delfima uz nedaleki izvor Kastalija nalazio se *hieròn* Muza.

I u Pieriji u Makedoniji, između brda *Olympos* i *Pieros*, tradicija smješta najstarija svetišta. Ta božanstva, udaljena su od muza klasičnog razdoblja koje poznajemo iz kulture i umjetnosti.

Muze podrijetlom iz Pierije pronalazimo kasnije u Beociji gdje se prilagođavaju kontekstu novih planina i novih vodenih tokova, ali prenose imena svoga starog podneblja, kao što je rijeka *Helikon* čije ime kasnije nosi planinski lanac u Beociji. Pausania kaže da su izvorno postojale samo tri: *Melete* (mišljenje), *Mneme* (sjećanje), *Aoidé* (pjesma) koji su bardovi umjetnosti. Ove apstrakcije su rezultat vremena, dok se imena i broj novih muza se stabilizira u Heziodovo doba.

UMJETNOST NA TLU DANAŠNJEGA KOSOVA U ANTICI

Naser Ferri,
Sveučilište u Prištini,
Albanološki institut,
10000 Priština – Kosovo
e-mail: naserferri@yahoo.com

Umjetnička su djela u Dardaniji posvjedočena još u prapovijesti. U povijesno je doba dardanska umjetnost razvila svojstvene mjesne značajke koje su se nastavile očitavati i nakon rimskoga osvojenja dardanskoga kraljevstva i u višestoljetnoj rimskoj vladavini nad njime.

Umjetnička djela za koja se vjerovalo da su plod nadahnuća muza i s njima povezanih božanstava pojavljuju se već od 1. st. posl. Kr., kao što je Apolonov kipić (koji se u mitologiji spominje kao Muzaget, odnosno vođa muza) nađen u Ulpijani, mozaik s Orfejem (možda sin muze Klije i Apolona ili muze Kaliope i Eagra?) iz Glamnika kraj Podujeva, lik mjedenoga slona nađen u Orahovcu, poprsje dardanske plemkinje nađeno u Vrbanu kraj Klokot-banje i drugi slični arheološki nalazi.

Osobito je zanimljivi reljef s prizorima dionizijskoga štovanja (koji bi se eventualno mogao povezati s kazalištem), iz Vrela, te kamena glava kazališnoga glumca iz Ulpijane. Oba nalaza s ostatcima dobro sačuvanoga kazališta u Scupiju (teatar rimskoga oblika, najveći u regiji, veće i od onoga u Stobima, Herakleji i Lihnidu) i možda u Ulpiani (kojemu nisu potvrđeni arhitektonski ostatci, ali postoje pokazatelji da je postojao), svjedoče o postojanju i visokoj razini kazališne umjetnosti u rimskoj Dardaniji.

Da su stvaralaštvo i štovanje muza koje ga nadahnjuju njegovani u antici, na spomenutom području, govori i nalaz kipića muze iz današnje Kosovske Mitrovice čije je područje u antici pripadalo Municipiju Dardanorumu.

Naime, radi se o olovnom kipiću koji prikazuje muzu za koju se na temelju njezinih ikonografskih značajka može pretpostaviti da bi mogla biti muza ljubavnoga i himničkoga pjesništva Erata, koja najbolje prikazuje važnost umjetnosti općenito i različite vrste stvaralaštva u prvim stoljećima naše ere na današnjemu Kosovu.

MUZE, MUZEJI, MOZAIICI IZMEĐU ARHEOLOGIJE I FILOLOGIJE

Maria Teresa Lachin,
Sveučilište u Padovi
Odsjek za arheologiju
Piazza Capitaniato, 7
35 139 Padova – Italija
e-mail: mariateresa.lachin@unipd.it

Muze žive, temeljem antičkog zamišljanja, uronjene u ono što u moderno vrijeme određujemo kao prirodni prostor koji je za Rimljane obilježen kao pećina, šuma, izvor, voda tekućica.

Upravo zahvaljujući tom rimskom zamišljanju koji „prirodno” okruženje *musaeum*, biva ponovno umjetno reinspiriran nadahnjujući se ulogom kao grčki *mouseion*, ali zadržavajući izvorni izgled pećine kao prvo prebivalište muza.

Kao zidna dekoracija tih *musaea* Rimljani su koristili kamen plovaćac, kamenje, školjke, ulomke mramora i bojanoga stakla i upravo iz te asocijacije, pećine Muza i tipa zidne obloge, proizlazi po lingvistima latinski izraz *musivum* iz kojega kasnije posredstvom srednjovjekovnog latinskog dolazimo do modernog mozaika.

PRIKAZI MUZA NA MOZAIICIMA

Marija Buzov,
Institut za arheologiju
Ljudevita Gaja 32,
10000 Zagreb - Hrvatska
e-mail: marija.buzov@iarh.hr

Ovaj rad predstavlja prilog daljnjem proučavanju mozaičke dekoracije u antičkoj arhitekturi diljem Rimskog Carstva.

Iako su do danas poznato više mozaika koji prikazuju muze, u odnosu na njihov broj u vrijeme kad je bio otkriven solinski mozaik Sapfa s muzama, oni ipak spadaju u rjeđe mozaičke prikaze. Gdje su Rimljani postavljali mozaike s muzama? U kojim prostorijama? U čijem su društvu bile muze? Navode se i lokaliteti s objektima na kojima se javlja taj tip dekoracije.

Pokušat ćemo odgovoriti na postavljena pitanja obrađujući mozaike koji prikazuju muze diljem Rimskog Carstva. Riječ je o različitim mozaicima s raznovrsnim prikazima muza koji se datiraju od 2. do 4. st. posl. Kr.

TERASASTI VRTOVI MARITIMNE VILE U UVALI VERIGE NA BRIJUNIMA

Vlasta Begović,
Institut za arheologiju
Gajeva 32
10000 Zagreb - Hrvatska

Ivančica Schrunk,
University of St Thomas
St Paul, MN 55105
U S A

Kao što je pjesnik Vergilije u *Ecloga I Eneide* u 1. st. pr. Kr. uzdigao rimski duh pod zaštitom muza, tako se u arhitekturi maritimnih vila 1. st ostvario jedan trenutak (koji su opisali Horacije i Propercije) kada je sve postalo moguće i nema granica u izražavanju raskoši i moći. Istraženi primjer takvih sadržaja je maritimna vila građena u 1. st. u uvali Verige uz koju je uz rezidencijalni dio na brdu Dubovac stvoren mitski pejzaž s hramovima (posvećeni Neptunu, Veneri i nimfama) i hortikulturno uređenim vrtovima na padinama brda Gradina. Njihovom gradnjom cijeli zaljev Verige postaje unutarnji prostor vile. Ispred vrtova prema moru nalazio se veliki portik dužine 150 m (snabdjeven eksedrama, naizmjenično polukružnim i četvrtastim, ukrašenim skulpturama i klupama) te dvije *diaetae* na početku i kraju portika, a iza njega nalazio se kriptoportik. *Diaeta* na početku portika uz Venerin hram sadržavala je ljetni triklinij polukružnog oblika i eksedre, a *diaeta* na kraju portika bila je jednodimenzionalna predviđena za jednu ležaljku i promatranje mora i izlaska sunca. Na *porticus milliaria* nadovezivala se biblioteka, palestra i terme. Jedan urbani opus prenesen u pejzaž. Cijeli ansambl bio je uređen kao scenografska arhitektura poznata s antičkih zidnih slika iz Pompeja i Stabiae. Luksuzni sadržaji za tjelesni i duhovni odmor *otium* nadograđeni su na rezidencijalni dio vile u razdoblju od Klaudija do Nerona. Maritimna vila bila je prostor za duševno i tjelesno zdravlje, opskrbljena

dvoranama za sastanke, prostorima za vježbanje, kupanje, čitanje i meditaciju. Isprepletenost zatvorenih i otvorenih prostora čine posebni rimski dijalog arhitekture i prirode stvarajući prostore namijenjene duhovnom stvaralaštvu pod zaštitom muza, zdravlju, ljepoti i dugovječnosti. Natkriveni prolaz (pergola) vodio je od Venerinog hrama i polukružne dvorane u dnu uvale kroz vrtove penjući se do nimfeja i velikih vodosprema i njime je mogla prolaziti jedna nosiljka. Nimfej je bio krajnja visinska točka u tom ansamblu i suptilno se ukazivao između zelenila i iznad vodosprema čineći zadnju točku uspona s panoramskim vizurama na vilu i obalu mora. Vrtovi prateće arhitekture stvoreni su za intelektualni poticaj rimskoj bogatoj eliti i mjesta gdje će se razviti diskusije i filozofske rasprave.

DVA SLUČAJNA OTKRIĆA RIMSKIH KAMEMIH SPOMENIKA NA KOSOVU

Exhlale Dobruna-Salihu
Albanološki Institut
10000 Priština – Kosovo
e-mail: esalihu-iak@hotmail.com

U svjetlu slučajnih arheoloških nalaza na Kosovu, pokretni materijal zauzima značajno mjesto. U ovom priopćenju bit će riječ o dva najnovija takva otkrića kamenih spomenika s dva različita lokaliteta koja su u rimsko doba pripadala dvjema administrativnim jedinicama. Tematski različite, izradili su ih domaći majstori u reljefu i u punoj skulpturi.

Jedan je nađen u prostoru municipija Ulpijane, gradiću Kačaniku tijekom 2010. g. i pripada nadgrobnom spomeniku tipa *stela* iz 2. st.. Izrađen je od lokalnog kamena i vrlo je dobro očuvan. U polukružnom reljefnom polju isklesan je figuralni prikaz konjanika u kompoziciji tzv. „tračkog konjanika” koji predstavlja heroiziranog pokojnika. Za sad, ova stela u središnjem dijelu Dardanije predstavlja treći nadgrobni spomenik s ovim figuralnim prikazom koji je rijedak na votivnim spomenicima. Drugi spomenik je nađen u selu Mushtisht, nedaleko Suve Reke, u prostoru jednog *civitates*, krajem 2012. g. Radi se o mramornoj skulpturi iz vremena druge polovine 2. st. i početka 3. st. Danas nedostaju glava, šaka desne ruke i stopala, dok je ostatak vrlo dobro sačuvan. Posebnost je odjeća koja ga određuje u tip *togatus*, a sastoji se od tunike i velike rimske toge te predstavlja prvi slučaj u cijeloj Dardaniji.

Oba spomenika su značajna jer svaki na svoj način daje novi doprinos: prvi jer povećava broj nalaza nadgrobnih spomenika s prikazom tračkog konjanika i štovanje kulta heroja-konjanika ukupno na tri, dok skulptura tipa *togatus* s prikazom nepoznatog uglednika pruža novi pogled na kamenu antičku skulpturu u Dardaniji.

ČOVJEK I VIZIJA – DUJE RENDIĆ MIOČEVIĆ I ISTRAŽIVANJE SISCIIJE

Vlatka Vukelić,
Hrvatski studiji,
Borongajska 83d,
10000 Zagreb – Hrvatska
e-mail: vlatka.vukelic@sk.t-com.hr

1965. g. Duje Rendić Miočević pokreće institucionalno pitanje sustavnih zaštitnih arheoloških istraživanja na području Siska radi pojačanog razvoja i ubrzane industrijalizacije koja dovodi u opasnost arheološke ostatke na području grada. Ističe zone koje bi se posebice trebale zaštititi, ali ujedno predlaže i njihovu restauraciju, konzervaciju i prezentaciju, što je svakako bilo razmišljanje ispred vremena. Mišljenja je da hitno treba odrediti ključne odnose unutar povijesnih ciklusa, poput: odnosa prapovijesnog i rimskog naselja, rimskog i srednjovjekovnog naselja, raster ulica antičkoga grada i sl.

1967. g. Rendić Miočević je inicirao pokušaj arheološkog istraživanja ostataka antičke Siscije preko Arheološkog muzeja u Zagrebu koji u fundusu tada već skrbi o velikom dijelu građe i ovog antičkog grada, kao nositelja projekta, u suradnji sa Saveznim zavodom za međunarodnu tehničku suradnju u Beogradu. Ideja mu je bila da pomoću financijskih sredstava SAD-a predviđenih za razne investicije na području tadašnje Jugoslavije realizira sustavno istraživanje antičke Siscije.

U smjernicama istraživanja navodi da treba obuhvatiti 3 razvojne sfere grada: predrimsku, rimsku i srednjovjekovnu. Važno je istaknuti kako je inzistirao da se dokumentacija i građa ne smiju iznositi iz zemlje. Partneri su trebali biti Gradski muzej Siasak i Arheološki institut Filozofskog fakulteta u Zagrebu, uz značajni pojedinci uz trajanje projekta od tri do 5 godina. S Američke strane u suradnju je trebao biti uključen Smithsonian institut, Washington, D.C. Sporazum o suradnji trebali su potpisati, u ime jugoslavenske vlade, Blagoje Bogavac, a u ime

Smithsonian instituta, Wiliam Warner, ravnatelj odjela za međunarodnu suradnju.

Na žalost, do realizacije projekta nikada nije došlo.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA RANOSREDNJOVJEKOVNOG GROBLJA NA POLOŽAJU LALUŠE U VAĆANIMA

Tomislav Fabijanić,
Sveučilište u Zadru,
Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2,
23000 Zadar – Hrvatska
e-mail: tfabijan@unizd.hr

Željko Krnčević,
Muzej grada Šibenika
Gradska vrata 3,
22000 Šibenik - Hrvatska
e-mail: zeljko.krncevic@muzej-sibenik.hr

Lokalitet Vaćani – Laluše slučajno je otkriven 2011. g. U proteklim kampanjama otkriveno je i istraženo 17 grobova iz vremena od 8. do 10. st. Kao najznačajnije pronalaskeske spomenimo niz keramičkih posuda te ukope u kamenim sarkofazima. Upravo su ukopi u sarkofazima dali izuzetne nalaze. U jednom su sarkofagu, uz nalaze kresiva i kremena, noža, ukrasnih dijelova odjeće i praporaca, pronađena dva para ostruga od kojih jedan par ima ukrašen trn. U drugom sarkofagu, koji je bio pokriven velikom monolitnom kamenom pločom (vjerojatno sekundarno upotrijebljenim pragom nekog većeg antičkog zdanja), pronađeni su vrlo zanimljivi i rijetki nalazi: starohrvatski mač s okovima korica, ostruge te uz ostalo i cjelovito sačuvana staklena posuda. Važno je spomenuti i zlatnik Konstantina V. također pronađen u drugom sarkofagu.

PODMORSKA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U ANTIČKOJ ORTOPLI

Iva Stojević
Konjšćinska 41,
10 000 Zagreb - Hrvatska
E-mail: iva.stojevic@gmail.com

Prvo zaštitno podmorsko istraživanje u antičkoj Ortopli obavio je Odjel za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda 2009. g. na položaju poluotoka Pulver, u uvali Mala Stinica. Iako sama Ortopla, današnja Stinica kod Jablanca, nije bila predmetom arheoloških istraživanja, iz natpisa i povijesnih izvora poznata nam je autohtona

zajednica koja ju je nastanjivala – Ortoplini, a materijalna svjedočanstva do arheologa su do sada dolazila samo u obliku sporadičnih nalaza s devastiranih lokaliteta. Zaštitnim istraživanjem na području budućeg trajektnog pristaništa iz arheoloških je sondi izvađeno preko dvije stotine pokretnih nalaza. Najveći dio materijala čini keramika, dok je u manjoj mjeri pronađeno staklo, kost, metal, drvo i kamen.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA PODMORJA I PRIOBALJA CASKE TIJEKOM 2014. GODINE

Zrinka Brkan Klarin,
23000 Zadar - Hrvatska

Tijekom svibnja i lipnja 2014. g., u okviru projekta *Cissa antiqua* koji se realizira u suradnji Odjela za arheologiju i francuskog instituta Centre Camille Jullian (CNRS – Université Aix-Marseille), nastavljena su istraživanja podmorja i priobalja uvale Caske na otoku Pagu.

Istraživanja na kopnu bila su ove godine usmjerena na zaštitno istraživanje i dokumentiranje objekta nepoznate namjene, čiji su ostaci relativno dobro očuvani, a nalaze se u šumi nad zemljanom terasom na položaju zvanom Mala pošta. Objekt je očuvan u dvije razine, a čini se da bi mogao imati veze s podzemnim tunelom/kanalom dokumentiranim na položaju Pod bužu.

Istraživanja u podmorju bila su usmjerena na čišćenje i dokumentiranje brodske konstrukcije na prostoru pred crkvicom sv. Antona. Potopljeni brod uočen je 2012. g., a zaštitno istraživanje započelo je 2013. g. Ove je godine brod očišćen u punoj dužini, a u njegovoj unutrašnjosti otkriveni su loše očuvani ostaci šivanog broda, iskorišteni kao daske za ojačanje podnice.

NOVI ANTIČKI NALAZI IZ KORNATSKOG PODMORJA

Suzana Čule,
10000 Zagreb - Hrvatska

Kornatsko otočje koristilo se kao plovni put tijekom raznih razdoblja, što je ostavilo tragova u njegovom podmorju. U doba antike na njemu se nalazilo nekoliko gospodarskih vila od kojih je za sada dijelom istražena samo vila u Maloj Proverci, koju su 50-ih g. dvadesetog stoljeća istraživali Mate Suić i Ivo Petricioli.

Iako kornatsko podmorje nije do sada sustavno istraživano, poznato nam je devet nalazišta brodskih havarija, od kojih najmanje četiri pripadaju antičkom dobu. Iz antičkog vremena potječu i nalazi u plitkome moru, za sada otkriveni na šest lokacija.

Tijekom ovogodišnjeg istraživanja utvrde Turete i sakralnog kompleksa na prostoru crkve Gospe od Tarca sustavno je rekognoscirano područje uvala Tarac u kojoj se nalaze ostatci operativne obale iz doba antike. Uz južni je rt pronađeno nekoliko pojedinačnih antičkih nalaza.

NOVI ARHEOLOŠKI LOKALITETI I NALAZI U PODMORJU SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

Jurica Bezak, Igor Miholjek,
Hrvatski restauratorski zavod
Odjel za podvodnu arheologiju
10000 Zagreb – Hrvatska
e-mail: jbezak@h-r-z.hr
e-mail: imoholjek@h-r-z.hr

Rad donosi pregled rezultata podvodnih arheoloških rekognosciranja koje je od 2012. do 2014. g. proveo Odjel za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Tijekom realizacije programa otkriveno je nekoliko novih, do sada nepoznatih antičkih lokaliteta i pojedinačnih nalaza u akvatoriju otoka Hvara, Visa, Šolte i Palagruže.

NASTAVAK ARHEOLOŠKOG ISTRAŽIVANJA UTVRDE
TURETE I SAKRALNOG KOMPLEKSA NA PODRUČJU
CRKVE GOSPE OD TARCA NA OTOKU KORNATU
(rujan 2014. godine)

Tomislav Fabijanić, Irena Radić Rossi,
Sveučilište u Zadru
Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2,
23000 Zadar – Hrvatska
e:mail: tfabijan@unizd.hr
e:mail: irradic@unizd.hr

Marko Mengušić,
Konzervatorski odjel
Ministarstva kulture RH
J. Čulinovića 1
22000 Šibenik - Hrvatska
e:mail: marko.mendusic@min-kulture.hr

Istraživanje utvrde Turete započelo je snimanjem postojećega stanja 2011. g., a nastavilo se istraživanjem njezine unutrašnjosti tijekom tri naredne godine. U tom je razdoblju unutrašnjost objekta istražena do matične stijene. Tijekom 2014. g. djelomično je očišćen i donji dio vanjskoga plašta sjevernog i južnog zida. Sve novonastale situacije sustavno su dokumentirane 3D laserskim skeniranjem, a izrađen je i statički projekt za potrebe sanacije objekta.

Istovremeno s istraživanjem Turete nastavilo se i istraživanje sakralnog kompleksa čiji se ostatci nalaze na prostoru današnje crkve Gospe od Tarca i vjerojatno pripadaju istoj funkcionalnoj cjelini. Na tom je nalazištu istraživanje započelo 2006. g. u sklopu projekta obnove crkve. Ovogodišnji istražni radovi zahvatili su jugozapadni dio nalazišta, na kojem je otkriven splet zidova iz raznih građevinskih faza, i dva skeletna ukopa. Istovremeno s arheološkim istraživanjem odvijala se i konzervacija ranije otkrivenih zidova, s ciljem prezentacije kompleksa.

NOVI REZULTATI ARHEOLOŠKIH I POVIJESNIH
ISTRAŽIVANJA BRODOLOMA IZ 16. STOLJEĆA KOD
OTOČIĆA GNALIĆA

Irena Radić Rossi,
Sveučilište u Zadru
Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2,
23000 Zadar – Hrvatska
e.mail: irradic@unizd.hr

Mariangela Nicolardi,
Pariz - Francuska

Katarina Batur,
23000 Zadar - Hrvatska

Obnovljeno arheološko istraživanje brodoloma kod otočića Gnalića, otkrivenog i dijelom istraženog krajem 60-ih i početkom 70-ih g. dvadesetog stoljeća, započelo je desetodnevnom istraživačkom kampanjom 2012. g., a nastavilo se u sustavnom obliku tijekom dvije naredne godine.

Zahvaljujući financijskog podršci Ministarstva kulture RH, logističkoj podršci od strane Općine Tkon i suradnji s njemačkom Udrugom za promidžbu podvodne arheologije (FUWA), istraživačka kampanja 2014. g. potrajala je puna dva mjeseca. Arheološkom sondom zahvaćena je površina od oko 90 m², a u njezinom južnom dijelu otkriveni su ostaci 5-ak bačava različitih dimenzija. Ove je godine, također, utvrđeno kako kobilica broda prati sjeverni rub nalazišta, dok krma vjerojatno leži u smjeru zapada.

Paralelno s arheološkim istraživanjem radilo se na sustavnom inventiranju i preliminarnoj zaštiti svih dosadašnjih nalaza. Nastavljeno je i povijesno istraživanje u Državnom arhivu u Veneciji kojim se došlo do novih spoznaja o brodu i njegovim vlasnicima.

SCIENTIFIC BOARD OF THE SYMPOSIUM

Marija BUZOV, Ph.D., *Institute for Archaeologie, Zagreb*
Kristina DŽIN, M.A., *Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb*
Prof. Ante RENDIĆ-MIOČEVIĆ, *Zagreb*
Univ.prof. Isabel RODÀ, Ph.D., *University of Barcelona, Barcelona*
Univ.prof. Guido ROSADA, Ph.D., *University of Padua, Padua*

THE COUNCIL OF THE INTERNATIONAL RESEARCH CENTER
FOR ARCHAEOLOGY

Academician Vera BITRAKOVA GROZDANOVA, Ph.D., *Skopje*
Univ. prof. László BORHY, Ph.D., *Budapest*
Kristina DŽIN, M.A., *Zagreb*
Univ. prof. Marijeta ŠAŠEL KOS, Ph.D., *Ljubljana*
Academic Emilio MARIN, *Zagreb*
Univ. prof. Robert MATIJAŠIĆ, Ph.D., *Pula*
Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ, prof., *Zagreb*
Univ. prof. Erwin POCHMARSKY, Ph.D., *Graz*
Univ. prof. Isabel RODÀ, Ph.D., *Barcelona*
Univ. prof. Guido ROSADA, Ph.D., *Padua*
Univ. prof. Marin ZANINOVIĆ, Ph.D., *Zagreb*

ORGANISATIONAL BOARD OF THE SYMPOSIUM

Kristina DŽIN, M.A., *Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb*
Maria Teresa LACHIN, *University of Padova, Padova*

SECRETARIAT

CENTRE FOR ARCHAEOLOGICAL RESEARCH – IRC for Arch
BRIJUNI - MEDULIN

p.box 554, 52103 Pula, Croatia
Tel.: ++385 52 540-410
Fax: ++385 52 543-934
e-mail: kristina.dzin@pu.htnet.hr

CENTRE FOR ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE
INSTITUTE IVO PILAR, ZAGREB
INTERNATIONAL RESEARCH CENTRE FOR ARCHAEOLOGY
Brijuni - Medulin
Croatia

under the high patronage of
United Nations Educational, Scientific
and Cultural Organization (UNESCO), Paris

has organized the

INTERNATIONAL ARCHAEOLOGICAL SYMPOSIUM
" Muses and Art from Prehistory to Late Antiquity "

Medulin, 5 – 6 December 2014

HONORARY BOARD OF THE SYMPOSIUM

- Jacquelin BALEN, Ph.D., *Archaeological Museum, Zagreb*
- Univ.prof. Alfio BARBIERI, Ph.D., *Juraj Dobrila University of Pula, Pula*
- Univ.prof. Damir BORAS, Ph.D., *University of Zagreb, Zagreb*
- Mounir BOUSCHENAKI, Ph.D., *ICROM, Rome*
- Mario BRAUN, *Croatian Conservation Institute, Zagreb*
- Goran BUIĆ, *Municipality of Medulin, Medulin*
- Valter FLEGO, M.A., *Istrian Region - Regione Istriana, Pula*
- Mons. Dražen KUTLEŠA, Ph.D., *Diocese of Poreč and Pula, Poreč*
- Boris MILETIĆ, *City of Pula, Pula*
- Univ.prof. Vedran MORNAR, Ph.D., *Ministry of Science, Education and Sports
of the Republic of Croatia, Zagreb*
- Giovanni RADOSSI, prof., *Centre for Historical Research, Rovinj*
- Univ.prof. Vlado ŠAKIĆ, Ph.D., *Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb*
- Professor Emeritus Marijan ŠUNJIĆ, *Zagreb*
- Univ.prof. Andrea ZLATAR VIOLIĆ, Ph.D., *Ministry of Culture of the
Republic of Croatia, Zagreb*
- Univ. prof. Marin ZANINOVIĆ, Ph.D., *Zagreb*

PROGRAMME

- FRIDAY, 5 December 2014 – morning
  - 10:30 - Reception and registration of symposium participants
(Medulin, Centar 58 - Placa)
  - 11:00 - Opening ceremony of the International Archaeological Symposium with the opening words given by hosts and guests
(Medulin, Centar 58 - Placa)
  - 11:30 - Reports *(Medulin, Centar 58 - Placa)* (Chaired by: Ante Rendić Miočević, Irena Radić Rossi)
  - 11:30 • **Kristina DŽIN**, International Research Centre for Archaeology, Zagreb (Croatia)
Twenty years of activity of the International Research Centre for Archaeology Brijuni-Medulin (1994-2014)
  - 12:00 • **Guido ROSADA**, Università di Studi di Padova, Dipartimento di Archeologia, Padua (Italy)
Le fonti per le Muse
  - 12:30 • **Naser FERRI**, Sveučilište u Prištini, Albanološki Institut, Priština (Kosovo)
Art in Antiquity in the Territory of Present-Day Kosovo
    - Discussion
- FRIDAY, 5 December 2014 – afternoon
  - 16:00 - Reports *(Medulin, Centar 58 - Placa)* (Chaired by: Guido Rosada, Marija Buzov)
  - 16:00 • **Maria Teresa LACHIN**, Università di Studi di Padova, Dipartimento di Archeologia, Padova (Italia)
Muse, musei, mosaici tra archeologia e filologia
  - 16:30 • **Marija BUZOV**, Institute of Archaeology, Zagreb (Croatia)
Representations of Muses on Mosaics
  - 17:00 • **Vlasta BEGOVIĆ**, Institute for Archaeology, Zagreb (Croatia), **Ivančica SCHRUNK**, University of St. Thomas, St. Paul, Minnesota (USA)
The terraced Gardens of the Maritime Villa in Verige Bay on the Brijuni Islands
  - 17:30 • **Exhlale DOBRUNA – SALIHU**, Institute of Albanology, Prishtina (Kosovo)
Two Random Discoveries of Roman Stone Monuments in Kosovo

- 18:00 • **Vlatka VUKELIĆ**, Univeristy of Zagreb, Croatian Studies, Zagreb (Croatia)
A Man and A Vision – Duje Rendić Miočević and the Investigation of Siscia
 - Discussion
- 19:30- Dinner given by the organiser
- SATURDAY, 6 December 2014 – morning
    - 9:00 - Reports (*Medulin, Centar 58 - Placa*)
 (Chaired by: Tomislav Fabijanić, Maria Teresa Lachin)
    - 9:00 • **Željko KRNČEVIĆ**, Šibenik Town Museum, **Tomislav FABIJANIĆ**, University of Zadar, Department of Archaeology, Zadar (Croatia)
Results of the Investigation of the Early Mediaeval Graveyard at the Site of Laluša in Vaćani
    - 9:30 • **Iva STOJEVIĆ**, Zagreb (Croatia)
Underwater Archaeological Investigation in Ancient Ortopla
    - 10:00 • **Zrinka BRKAN KLARIN**, Zadar (Croatia)
Results of Underwater and Land Investigation of Caska in 2014
    - 10:30 • **Suzana ČULE**, Zagreb (Croatia)
New Ancient Finds from the Seabed of the Kornati Islands
    - 11:00 - Break
    - 11:15 - Reports (*Medulin, Centar 58 - Placa*)
 (Chaired by: Vlatka Vukelić, Naser Ferri)
    - 11:15 • **Jurica BEZAK, Igor MIHOLJEK**, Croatian Conservation Institute, Department of Underwater Archaeology, Zagreb (Croatia)
New Archaeological Sites and Findings in the Underwater Area of Split-Dalmatia County
    - 11:45 • **Tomislav FABIJANIĆ, Irena RADIĆ ROSSI**, University of Zadar, Department of Archaeology, Zadar (Croatia); **Marko MENDUŠIĆ**, Ministry of Culture of the Republic of Croatia, Conservation Department in Šibenik, Šibenik (Croatia)
The Continuation of the Archaeological Investigation of the Tureta Fortification and the Religious Complex in the Area of the Church of Our Lady of Tarac on the Island of Kornat (September 2014)

12:15 • **Irena RADIĆ ROSSI**, University of Zadar, Department of Archaeology, Zadar (Croatia); **Mariangela NICOLARDI**, Université Paris 1 Pantheon-Sorbonne, Pariz (Francuska); **Katarina BATUR**, Zadar (Croatia)
New Results of the Archaeological and Historical Investigation of a 16th Century Shipwreck near the Islet of Gnalić

- Discussion

Closing speech and closing of the International Archaeological Symposium

INTRODUCTION

*On the Occasion of the 20th International Archaeological Symposium “Muses and Art from Prehistory to Late Antiquity”
In Memoriam Vesna Girardi Jurkić*

The twentieth international archaeological symposium, held in Medulin on 5 and 6 December 2014, is dedicated to the memory of Professor Vesna Girardi Jurkić, PhD, the founder in 1994 of the International Research Centre for Archaeology, Medulin – Brijuni, then within the framework of the University of Zagreb, and a long-standing editor-in-chief of the internationally acclaimed yearly review "Histria Antiqua".

Following tradition, the symposium is held under the high patronage of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). This year the symposium takes place in Medulin, where the first symposium on the topic „Urban and Landscape Archaeology“ was held in November 1995, after the „Project of Cultural-Historical and Archaeological Investigation and Protection of Cultural and Natural Heritage of Medulin“ had been accepted and signed, and the archaeological excavations at the ancient maritime residential/production complex of Vizula and the necropolis of Burle, dating from Antiquity/Late Antiquity, had begun.

The symposium is dedicated to the Muses as patrons of poetry, arts, and sciences, because since ancient times, the Muses and art have represented a calling for the mystical and spiritual and for human action. In Prehistoric times, art was created through the inspiration of individuals who used bones, wood and cave walls to depict forms and images, who made anthropomorphic figurines out of clay and formed instruments to produce music for the purpose of tonal expression and atmosphere. In Ancient Greek mythology, the Muses were nine goddesses of the arts, daughters of the supreme god Zeus and the goddess of memory Mnemosyne: Calliope was the muse of epic poetry, Euterpe of music, Erato of lyric poetry, Thalia of comedy, Melpomene of tragedy, Terpsichore of dancing, Clio of history, Urania of astronomy, and Polyhymnia of choral and hymn singing. They were led by the god Apollo. Each of the Muses had her own attributes (a wax tablet, pipe, lyre, comic mask, cymbals, papyrus, globe) which we find as part of the heritage of Prehistoric times, Antiquity, and Late Antiquity. It was considered that the Muses inspired sculptors, architects, painters, musicians, writers, and poets, and that at the same time they stimulated the inspiration of artists and scientists. From the earliest times, scientists, philosophers, poets, musicians and artists would invoke the Muses when creating.

Thus, the history of mankind is permeated with scientific, artistic and cultural works in astronomy, philosophy, music, dance, poetry, drama, sculpture, frescoes, painting, mosaics, architecture, etc., inspired by the Muses. These are the

elements partially crafted into the reports included in this symposium. This is precisely what inspired the topic of the 20th International Archaeological Symposium, with the timeframe set from Prehistory to Late Antiquity. The symposium is dedicated to the memory of Vesna Girardi Jurkić, the founder of the Centre and of the symposium.

Traditionally, the symposium also includes reports related to the latest archaeological investigations conducted in the field in Croatia, grouped together under the title "Novitates".

This year's symposium, due to the recession and financial difficulties, is limited to two days with a small number of research participants, and I express my heartfelt gratitude to them as permanent friends of the International Research Centre for Archaeology, Medulin-Brijuni, for coming to Medulin and devoting their attention! I thank also those who are in my thoughts with this year's symposium in Medulin, because it points to the indisputable scientific and professional results that are permanently recorded for the scientific public through the yearly review "Histria Antiqua".

I hope that the next twenty thematic meetings of archaeologists and staff working in related professions from different countries, with the ranks filled with a younger generation of scientists, will continue to make it possible for a scientific and friendly-collegial exchange of results and opinions to take place in late November and early December each year in Istria and on the Croatian Adriatic.

In memory of Vesna Girardi Jurkić, PhD, I convey her message from 2011: *"Let us be proud pioneers of archaeological research practice and thought, and transfer the knowledge to the younger generations so that we can follow the defined paths of scientific progress in Europe and in the world!"*

Pula, 22 October 2014

Kristina Džin, M.A.
*Acting Head of the International Research Centre
for Archaeology, Brijuni – Medulin, of the Centre
for Archaeological Research of the Institute
for Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb*

TWENTY YEARS OF ACTIVITY OF THE INTERNATIONAL
RESEARCH CENTRE FOR ARCHAEOLOGY
BRIJUNI-MEDULIN (1994-2014)

Kristina Džin,
International Research Centre for Archaeology
Brijuni – Medulin
Ivo Pilar Institute, Zagreb
p.p. 554, 52101 Pula – Croatia
e-mail: kristina.dzin@pu.t-com.hr

The idea of founding international centres of Croatian universities -- in order to promote international cooperation -- was achieved at the University of Zagreb late in 1991 and in early 1992. Having purposefully elaborated the idea, the International Centre of Croatian Universities in Istria was established on the Brijuni Islands on 25 June 1992. On the initiative of Professor Vesna Girardi Jurkić, PhD, and at the proposal of the Archaeological Institute of the Faculty of Humanities and Social Sciences (M. Zaninović, PhD), the University of Zagreb at the 11th meeting of the administrative council on 23 December 1994 made the resolution to found the International Research Centre for Archaeology in Medulin within the framework of the International Centre of Croatian Universities. Since 2009, the Research Centre for Archaeology has been a constituent part of the "Ivo Pilar" Institute of Social Sciences in Zagreb as the Centre for Archaeological Research.

Particularly outstanding achievements of the Centre include: scientific, development and highly skilled research in the field of humanities in the sphere of archaeology through field and desk work in the territory of Croatia with interpretations in the context of Europe and world; the implementation of excavation and investigation of Ancient, Late Antique, and Early Mediaeval sites in Croatia with the organisation of international archaeological practice; archival research of Austrian, Italian, and German materials related to Istrian archaeology; the organisation of international archaeological symposia in Croatia and the presentation of archaeological results at international conferences; project development, organisation and realisation of international archaeological exhibitions at home and abroad, and the publishing of annual editions of "Histria Antiqua" and "Materials" with the summaries of organised meetings, as well as occasional special edition catalogues.

The work of the International Research Centre for Archaeology, based in Medulin, thematic archaeological symposia, as well as the publishing of

journals remains under the high auspices of UNESCO. The head of the International Research Centre for Archaeology and editor-in-chief of the "Histria Antiqua" journal from 1994 to 2012 was the prematurely deceased Professor Vesna Girardi Jurkić, PhD, and since 2012 the acting head of the Centre has been Kristina Džin, MS. The Centre has an International Council consisting of eleven members (from Austria, France, Croatia, Italy, Macedonia, Slovenia, and Spain), chaired by Professor Marin Zaninović, PhD.

Between 1994 and 2014 the Centre has partially or fully implemented nine scientific projects, and has conducted archaeological investigations at four sites in Istria. The Centre has also initiated the establishment of the annual archaeological school on the peninsula of Vižula near Medulin, prepared nineteen thematic annual symposia in Istria, organised eight international exhibitions (Austria, France, Italy, Japan, Germany), released twenty-four volumes of the "Histria Antiqua" journal with published catalogues (The Magic of Istria/Der Zauber Istriens, Paths of Ancient Gods in Roman Istria), and summaries in collaboration with the Society for the History and Cultural Development of Istria.

Other numeric data (the number of participants in archaeological excavations, the number of associates in the journal, etc.) with the original documents attached, as well as the conclusion on possible further activities of the Centre, will also be presented more widely.

LE FONTI PER LE MUSE

Guido Rosada,
Università degli Studi di Padova
Dipartimento di Archeologia (DArc)
Piazza Capitaniato 7
35139 Padova - Italy
e-mail: guido.rosada@unipd.it

Le Muse sono figure non facilmente definibili sia per la loro origine, sia per il loro significato. Sono personificazioni divine, sono astrazioni di una qualche facoltà (ispirazione, entusiasmo, ispirazione poetica) ovvero sono concreti riscontri di una poesia, di una musica etc.? Sono forse tutte queste cose messe insieme. Probabilmente in origine stanno con le Ninfe e stanno sulle montagne, vicino ai corsi d'acqua. Per questo la monumentale fonte Peirene a Corinto era consacrata alle Muse e a Delfi presso la fonte Castalia vi era un *hieròn* delle Muse.

E' nella *Pieria* in Macedonia, tra i monti *Olympos* e *Pieros*, che la tradizione pone i loro più antichi santuari; ma queste divinità, modeste entità delle acque, erano distanti dalle Muse di epoca classica che conosciamo legate alla cultura e alle arti. Quelle Muse, provenienti dalla *Pieria*, le ritroviamo poi in Beozia, dove si ambientano in un contesto di nuove montagne e di nuovi corsi d'acqua e dove trasportano anche in nomi del loro antico territorio, come il fiume *Helikon* che diventa una catena montuosa in Beozia. Pausania dice che in origine erano solo tre: *Melete* (pensiero), *Mneme* (memoria), *Aoidé* (canto) che costituivano le parti principali dell'arte degli aedi. Ma queste astrazioni sono certo esiti più tardi, mentre è all'epoca di Esiodo che probabilmente il numero e i nomi delle nove Muse si stabilizzano.

ART IN ANTIQUITY IN THE TERRITORY OF PRESENT-DAY KOSOVO

Naser Ferri
University of Pristina
Institute of Albanology
10000 Pristina - Kosovo
e-mail: naserferri@yahoo.com

Works of art in Dardania were attested to as early as in prehistoric times. In the historical era, Dardanian art developed peculiar local features after the Roman conquest of the Dardanian kingdom and centuries-long Roman rule over it.

The works of art believed to be the fruit of the inspiring Muses and related deities appear as early as from the 1st century AD. Some of the examples are: the statue of Apollo (which in mythology has been mentioned as Musagetes or Leader of the Muses) found in Ulpiana; the mosaic depicting Orpheus (perhaps the son of Clio the Muse and Apollo, or of Calliope the Muse and king of Thrace Oeagrus?) from Glamnik near Podujevo; the figure of a brass elephant found in Orahovac; the bust of a Dardanian noblewoman found in Vrban near Klllokot spas, and other similar archaeological finds.

Particularly interesting is a relief with the scenes of Dionysian worship (which might possibly be related to the theatre), from Vrela, as well as a stone head of a theatrical actor from Ulpiana. Both findings, along with the remains of a well-preserved theatre in Scupi (a theatre of Roman form, the largest in the region, even bigger than those in Stobi, Heraclea and

Lychnidos) and perhaps in Ulpiana (whose archaeological remains have not been confirmed, but there are indications that a theatre once existed there), testify to the existence and high level of theatrical art in the Roman Dardania.

Further proof that creativity and worship of the Muses inspiring creativity were cherished in that area in Antiquity is a statuette of a Muse found in present-day Kosovska Mitrovica, which belonged to the Municipium of Dardanorum in Antiquity.

Specifically, it is a lead statuette depicting a Muse which, based upon its iconographic features, might be assumed to be Erato, the Muse of love and hymnal poetry, which best shows the importance of art in general and the different types of creativity in the first centuries of our era in the territory of present-day Kosovo.

MUSE, MUSEI, MOSAICI TRA ARCHEOLOGIA E FILOLOGIA

Maria Teresa Lachin,
Dipartimento di Archeologia
Università degli Studi di Padova
Piazza Capitaniato 7,
35139-Padova - Italia
e-mail: mariateresa.lachin@unipd.it

Le Muse vivono, secondo l'immaginario antico, immerse in quello che noi moderni definiremmo un ambiente naturale e che per i Romani era caratterizzato da una serie di elementi ricorrenti quali una grotta, un bosco, una sorgente, dell'acqua corrente. Ed è proprio grazie all'immaginario romano che questo ambiente "naturale", il *musaeum*, viene ricreato artificialmente ispirandosi nella sua funzione al *mouseion* greco ma riconquistando il suo aspetto originario di grotta in quanto habitat primitivo delle Muse.

Per la decorazione parietale di questi *musaea* i Romani utilizzeranno pietre pomice, sassi, conchiglie, frammenti di marmi e vetri colorati e proprio da questa associazione, grotte delle Muse e tipo di decorazione parietale, deriverebbe secondo i linguisti il termine latino *musivum* dai cui poi, attraverso la mediazione del latino medioevale, quello moderno di mosaico.

REPRESENTATIONS OF MUSES ON MOSAICS

Marija Buzov
Institute of Archaeology
Ljudevita Gaja 32
10000 Zagreb - Croatia
e-mail: marija.buzov@iarh.hr

This paper represents a contribution to the further study of mosaic decoration in ancient architecture throughout the Roman Empire.

Although to this day a number of mosaics depicting the Muses are known, in proportion to their numbers at the time when the Solin mosaic depicting Sappho with the Muses was discovered, they still belong to the rarer mosaic representations. The paper addresses the questions of where the Romans placed mosaics depicting the Muses, in which rooms they did so, and who accompanied the Muses. The paper also mentions the sites of buildings where this type of decoration appears.

We are attempting to answer these questions by investigating the mosaics depicting the Muses throughout the Roman Empire. These include different mosaics with various depictions of the Muses dating from the 2nd to the 4th centuries AD.

THE TERRACED GARDENS OF THE MARITIME VILLA IN VERIGE BAY ON THE BRIJUNI ISLANDS

Vlasta Begović,
Institute of Archaeology
Gajeva 32
10 000 Zagreb – Croatia
e-mail: vlasta.begovic@iarh.hr

Ivančica Schrunk,
University of St. Thomas, St. Paul,
Minnesota 55105 - USA

As the poet Virgil in the Aeneid and the Eclogues in the 1st century BC raised the Roman spirit under the protection of the Muses, so in the architecture of the maritime villas of the 1st century BC a moment was achieved (as described by Horace and Propertius) when everything became possible and there was no limit in the expression of luxury and power. An investigated example of such content is a maritime villa built in the 1st century BC in Verige Bay. A mythical landscape with temples (dedicated to Neptune, Venus, and nymphs) on Dubovac Hill and landscaped gardens on the slopes of Gradina Hill were created in the surroundings of the residential area of this villa. As a result of such

landscaping, the entire Verige Bay became the inner space of the villa. In front of the gardens, towards the sea, there was a large, 150 metres long portico (with alternating semi-circular and square *exedrae*, decorated with sculptures and benches) and two *diaetae* at the beginning and end of the portico, while a cryptoportico was situated behind the portico. The *diaeta* at the beginning of the portico along the Temple of Venus contained a semicircular summer *triclinium* and *exedrae*, while the *diaeta* at the end of the portico was designed for a single person – a couch for the viewing of the sea and watching the sunrise. A library, *palestra*, and *thermae* adjoined the *porticus miliaria*. This was an urban opus transferred into the landscape. The whole ensemble was arranged as set architecture known from the ancient wall paintings of Pompeii and Stabiae. Luxurious facilities for physical and spiritual relaxation (*otium*) were added to the residential part of the villa in the period from Claudius to Nero. The maritime villa was a space for mental and physical health, equipped with meeting rooms and spaces for exercise, swimming, reading, and meditation. The interweaving of indoor and outdoor areas is a feature of a special Roman dialogue between architecture and nature, creating spaces intended for spiritual creativity under the protection of the Muses, health, beauty, and longevity. A shaded walkway (*pergola*) led from the Temple of Venus and a semicircular hall at the level of the Bay and climbed through the gardens to a nymphaeum and large water reservoirs. The *pergola* was wide enough for one litter. The nymphaeum was the highest point in the ensemble and subtly visible through the greenery and above the water reservoirs. It was the final point of the ascent with panoramic views of the villa and the seashore. The gardens of the supporting architecture were created for the intellectual stimulus of the rich Roman elite and as places where discussions and philosophical debates would develop.

TWO RANDOM DISCOVERIES OF ROMAN STONE MONUMENTS IN KOSOVO

Exhlale Dobruna-Saliu,
Institute of Albanology
10000 Pristina - Kosovo
e-mail: esaliu_iak@hotmail.com

In the light of random archaeological finds in Kosovo movable finds occupy an important place. This paper discusses the two latest discoveries of stone monuments in two different locations, which in Roman times

belonged to two administrative units. Thematically different, they were made in relief and in full sculpture by local craftsmen.

The first find was discovered in the area of the Municipium of Ulpiana, in the town of Kačanik in 2010 and belongs to the tombstone type of stelae from the 2nd century AD. It is made of local stone and is very well preserved. A figural representation of a horseman in the composition of the so-called "Thracian horseman", which represents the deceased-turned-hero, is carved in a semicircular relief field. So far, this stele recovered in the central part of Dardania is the third tombstone bearing this kind of figural image, which rarely appears on votive monuments. The second monument was found in the village of Mushtisht not far from Suva Reka, in the area of one *civitas*, late in 2012. It is a marble sculpture from the period between the second half of the 2nd century AD and the beginning of the 3rd century AD. The head, the right hand, and both feet are missing, while the rest of the sculpture is very well preserved. A particular feature observed is the clothes that determine the find as a "togatus" type of sculpture. The clothes consist of a tunic and a large Roman toga, and thus it represents the first such find in the whole of Dardania.

Both monuments are important because each in its own right represents a new contribution to archaeology. The Thracian horseman find, attesting to the worship of the cult of the hero-horseman, increases the number of tombstone finds to three. The "togatus" type sculpture depicting an unknown notable, provides a new insight into ancient stone sculpture in Dardania.

A MAN AND A VISION - DUJE RENDIĆ MIOČEVIĆ AND THE INVESTIGATION OF SISCIA

Vlatka Vukelić
Croatian Studies
Borongajska 83d
10000 Zagreb - Croatia
e-mail: vlatka.vukelic@sk.t-com.hr

In 1965, Duje Rendić Miočević raised the institutional question of systematic protective archaeological investigations in the area of Sisak, because of the increased development and rapid industrialisation that were endangering the archaeological remains in the city. He pointed out the areas that should particularly be protected, but also proposed their restoration, conservation and presentation, which was certainly a way of

thinking that was ahead of his time. He believed that one should urgently determine the key relationships within historical cycles, such as: the relationship between the prehistoric and Roman settlements, the Roman and mediaeval settlements, the street layout of the ancient city, and the like.

In 1967, Rendić Miočević initiated an attempt to carry out the archaeological investigation of the remains of ancient Siscia through the Archaeological Museum in Zagreb as the coordinator of the project, in cooperation with the Federal Institute for International Technical Cooperation in Belgrade. At that time, the Museum in its holdings already stored much of the material of this ancient city. His idea was to carry out a systematic investigation of ancient Siscia financed through funds that the United States provided for various types of investments in the territory of former Yugoslavia.

In the investigation guidelines he stated that three development sphere of the city should be included –pre-Roman, Roman, and mediaeval. It is important to point out that he insisted that the documentation and material must not be taken out of the country. The partners in this project were supposed to be the the Sisak City Museum and the Archaeological Institute of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, along with some important individuals. The project was due to last between three to five years. The United States was to be included in this project through the Smithsonian Institution, Washington, DC. The Cooperation Agreement should have been signed, on behalf of the Yugoslav government, by Blagoje Bogavac, and on behalf of the Smithsonian Institution, by William Warner, director of the Department for International Cooperation.

Unfortunately, this project was never implemented.

RESULTS OF THE INVESTIGATION OF THE EARLY MEDIAEVAL GRAVEYARD AT THE SITE OF LALUŠA IN VAĆANI

Tomislav Fabijanić,
University of Zadar,
Department of Archaeology
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2,
23000 Zadar – Croatia
e-mail: tfabijan@unizd.hr

Željko Krnčević,
City Museum Šibenik
Gradska vrata 3,
22000 Šibenik - Croatia
e-mail: zeljko.krncevic@muzej-sibenik.hr

The site of Vaćani – Luluša was accidentally discovered in 2011. Seventeen graves from the period between the 8th and 10th centuries were discovered and researched in past campaigns. As the most important findings we can mention a number of ceramic vessels and burials in stone sarcophagi. Precisely the burials in the sarcophagi have produced some exceptional finds. In one sarcophagus, besides tinder and flint, a knife, ornamental garments and bells, two pairs of spurs were found, of which one is decorated with a thorn. In the second sarcophagus, which was covered by a large monolithic stone slab (probably a re-used threshold of a larger ancient building), very interesting and rare finds were discovered: an Early Croatian sword with scabbard fittings, spurs, and, among other items, an entirely preserved glass vessel. It is also important to mention a Constantine V gold coin also found in the second sarcophagus.

UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION IN ANCIENT ORTOPLA

Iva Stojević,
Konjšćinska 41,
10 000 Zagreb - Croatia
e-mail: iva.stojevic@gmail.com

The first protective underwater investigation in ancient Ortopla was carried out in 2009 by the Department of Underwater Archaeology of the Croatian Conservation Institute, at the position of the Pulver Peninsula, in the Bay of Mala Stinica. Although Ortopla itself, the present-day Stinica near Jablanac, was not subject to archaeological research, the indigenous community – the Ortoplines that inhabited it, is known to us from inscriptions and historical sources, while the material evidence has so far come to archaeologists only in the form of sporadic findings from devastated sites. During the protection research in the area of the future

ferry dock, over two hundred movable finds have been discovered in archaeological probes. Most of the finds are ceramic items, while glass, bone, metal, wood, and stone represent a smaller number of finds.

RESULTS OF UNDERWATER AND LAND INVESTIGATION OF CASKA IN 2014

Zrinka Brkan Klarin,
23000 Zadar - Croatia

In May and June 2014, the underwater and land research of Caska Bay on the island of Pag continued within the Cissa Antiqua Project implemented in cooperation between the Department of Archaeology and the French Institute Centre Camille Jullian (CNRS - Université Aix-Marseille).

This year the research on land focused on the protection and documenting of a building of unknown purpose, whose remains are relatively well preserved, and were found in the forest above the earthen terrace at the site known as Mala Pošta. Two levels of the building have been preserved, and it appears that it may have to do with the underground tunnel/canal documented at the site of Pod Bužu.

The underwater investigation focused on the cleaning and documenting of a ship structure observed in the area in front of St. Anton's church. The shipwreck was observed in 2012, and the protective investigation began in 2013. This year, the entire length of the ship was cleaned, and the badly preserved remains of a sewn ship, whose boards had been used as reinforcement for the decking, were found in its interior.

NEW ANCIENT FINDS FROM THE SEABED OF THE KORNATI ISLANDS

Suzana Čule,
10000 Zagreb – Croatia
e-mail: suzanacu@hotmail.com

The sea surrounding the Kornati Islands was used as a waterway during various periods of time, which left traces on its seabed. Several villas with production facilities were located in the Kornati Islands in

ancient times. Nevertheless, only one of them, situated in Mala Proversa, was partially explored by Mate Suić and Ivo Petricioli in the 1950s.

Although the seabed of the Kornati Islands has not been systematically investigated, we know of nine shipwreck sites, of which at least four belong to ancient times. Finds located in the shallow sea, so far discovered in six locations, also originate from ancient times.

During this year's survey of the Tureta fortification and the religious complex in the area of the Church of Our Lady of Tarac, a systematic reconnaissance of the area of Tarac Bay was carried out. This area contains the remains of a working coastline from ancient times. Several individual ancient finds were discovered along the southern cape.

NEW ARCHAEOLOGICAL SITES AND FINDINGS IN THE UNDERWATER AREA OF SPLIT-DALMATIA COUNTY

Jurica Bezak, Igor Miholjek,
Croatian Conservation Institute
Department for Underwater Archaeology
10000 Zagreb – Croatia
e-mail: jbezak@h-r-z.hr
e-mail: imoholjek@h-r-z.hr

The paper provides an overview of the results of underwater archaeological reconnaissance carried out by the Department for Underwater Archaeology of the Croatian Conservation Institute from 2012 to 2014.

During the implementation of the programme a number of new, previously unknown ancient sites and individual finds were discovered in the waters off the islands of Hvar, Vis, Šolta, and Palagruža.

THE CONTINUATION OF THE ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATION OF THE TURETA FORTIFICATION AND
THE RELIGIOUS COMPLEX IN THE AREA OF THE CHURCH
OF OUR LADY OF TARAC ON THE ISLAND OF KORNAT
(SEPTEMBER 2014)

Tomislav Fabijanić, Irena Radić Rossi,
University of Zadar
Department of Archaeology
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
23000 Zadar – Croatia
e-mail: tfabijan@unizd.hr
e-mail: irradic@unizd.hr

Marko Mengušić,
Conservation Department of
the Ministry of Culture
of the Republic of Croatia
J. Čulinovića 1
22000 Šibenik - Croatia
e-mail: marko.mendusic@min-kulture.hr

The investigation of the Tureta fortification began with the recording of the existing condition in 2011, and was continued by the investigation of its interior during the next three years. During this period the interior of the building was investigated to source rocks. In 2014, the lower part of the outer mantle of the northern and southern walls was also partially cleaned. All newly occurred situations have been systematically documented by 3D laser scanning, and a structural analysis was also made for the reconstruction of the building.

Simultaneously with the investigation of Tureta, the investigation of the religious complex continued. The remains of this religious complex are located in the area of the present Church of Our Lady of Tarac and probably belong to the facility whose purpose was also religious. At the site, investigation began in 2006 within the project of the reconstruction of the church. This year's investigations included the south-western part of the site, where a tangle of walls from various construction phases, as well as two skeleton graves, were discovered. The archaeological investigation and the conservation of the walls discovered earlier were carried out simultaneously, with the view to presenting the complex.

NEW RESULTS OF THE ARCHAEOLOGICAL AND
HISTORICAL INVESTIGATION OF A 16TH CENTURY
SHIPWRECK NEAR THE ISLET OF GNALIĆ

Irena Radić Rossi,
University of Zadar
Department of Archaeology
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
23000 Zadar – Croatia
e-mail: irradic@unizd.hr

Mariangela Nicolardi,
Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne
Paris - France

Katarina Batur
23000 Zadar - Croatia

An updated archaeological investigation of a shipwreck near the islet Gnalić, discovered and partially investigated in the late 1960s and 1970s, began with a ten-day research campaign in 2012, and continued in a systematic form over the next two years.

Thanks to the financial support of the Ministry of Culture of the Republic of Croatia, the logistical support of the Municipality of Tkon, and cooperation with the German Association for the Promotion of Underwater Archaeology (FUWA), the investigation campaign in 2014 lasted two months. The archaeological probe encompassed an area of about 90 m², and in its southern part the remains of some fifty barrels of different sizes were discovered. This year it was also determined that the keel of the ship follows the northern edge of the site, while the stern probably lies in a westerly direction.

Simultaneously with the archaeological investigation, a systematic inventory and preliminary protection of all the finds was carried out. The historical research in the National Archives in Venice also continued, resulting in new knowledge about the ship and its owners.

SADRŽAJ – CONTENTS

• Najava Međunarodnog arheološkog savjetovanja " Muze i umjetnost od prapovijesti do kasne antike "	5
<i>Announcement of the International Archaeological Symposium " Muses and Art from Prehistory to Late Antiquity " .....</i>	25
• Časni odbor savjetovanja	6
<i>Symposium's Honorary Board .....</i>	26
• Program Međunarodnog arheološkog savjetovanja	7
<i>Programme of the International Archaeological Symposium .....</i>	27
• Proslov (K. Džin)	9
<i>Introduction (K. Džin) .....</i>	31
• Sažeci priopćenja <i>Summaries of reports</i>	
• Kristina DŽIN , Zagreb	
- Dvadeset godina djelovanja Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju Medulin – Brijuni (1994. – 2014.)	11
- <i>Twenty years of activity of the International Research Centre for Archaeology Brijuni-Medulin (1994-2014) .....</i>	33
• Guido ROSADA , Padova	
- Vrela Muza	12
- <i>Le fonti per le Muse .....</i>	34
• Naser FERRI , Priština	
- Umjetnost na tlu današnjeg Kosova u Antici	13
- <i>Art in Antiquity in the Territory of Present-Day Kosovo .....</i>	35
• Maria TERESA LACHIN , Padova	
- Muze, muzeji, mozaici između arheologije i filologije	14
- <i>Muse, musei, mosaici tra archeologia e filologia .....</i>	36
• Marija BUZOV , Zagreb	
- Prikazi Muza na mozaicima	14
- <i>Representations of Muses on Mosaics .....</i>	37
• Vlasta BEGOVIĆ , Zagreb, Ivančica SCHRUNK , St. Paul	
- Terasasti vrtovi maritimne vile u uvali Verige na Brijunima	15
- <i>The terraced Gardens of the Maritime Villa in Verige Bay on the Brijuni Islands .....</i>	37
• Exhlale DOBRUNA-SALIHU , Priština	
- Dva slučajna otkrića rimskih kamenih spomenika na Kosovu	16
- <i>Two Random Discoveries of Roman Stone Monuments in Kosovo .....</i>	38

• Vlatka VUKELIĆ , Zagreb	
- Čovjek i vizija – Duje Rendić Miočević i istraživanje Siscije.....	17
- <i>A Man and A Vision – Duje Rendić Miočević and the Investigation of Siscia</i>	39
• Tomislav FABIJANIĆ , Zadar, Željko KRNČEVIĆ , Šibenik	
- Rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog groblja na položaju Luluše u Vaćanima	18
- <i>Results of the Investigation of the Early Mediaeval Graveyard at the Site of Luluša in Vaćani</i>	41
• Iva STOJEVIĆ , Zagreb	
- Podmorska arheološka istraživanja u antičkoj Ortopli.....	18
- <i>Underwater Archaeological Investigation in Ancient Ortopla</i>	41
• Zrinka BRKAN KLARIN , Zadar	
- Rezultati istraživanja podmorja i priobalja Caske tijekom 2014. godine.....	19
- <i>Results of Underwater and Land Investigation of Caska in 2014</i>	42
• Suzana ČULE , Zagreb	
- Novi antički nalazi iz kornatskog podmorja.....	20
- <i>New Ancient Finds from the Seabed of the Kornati Islands</i>	42
• Jurica BEZAK , Igor MIHOLJEK , Zagreb	
- Novi arheološki lokaliteti i nalazi u podmorju Splitsko – Dalmatinske županije.....	20
- <i>New Archaeological Sites and Findings in the Underwater Area of Split-Dalmatia County</i>	43
• Tomislav FABIJANIĆ , Irena RADIĆ ROSSI , Zadar, Marko MENĐUŠIĆ , Šibenik	
- Nastavak arheološkog istraživanja utvrde Turete i sakralnog kompleksa na području crkve Gospe od Tarca na otoku Kornatu (rujan 2014.).....	21
- <i>The Continuation of the Archaeological Investigation of the Tureta Fortification and the Religious Complex in the Area of the Church of Our Lady of Tarac on the Island of Kornat (September 2014)</i>	44
• Irena RADIĆ ROSSI , Zadar, Mariangela NICOLARDI , Pariz, Katarina BATUR , Zadar	
- Novi rezultati arheoloških i povijesnih istraživanja brodoloma iz 16. stoljeća kod otočica Gnalića.....	22
- <i>New Results of the Archaeological and Historical Investigation of a 16th Century Shipwreck near the Islet of Gnalić</i>	45

26	MATERIJALI	Br. 26	str. 1-50	Pula, 2014.
Prilozi za povijest i kulturu Istre				

Računarski slog - *Layout*
Igor DŽIN

Lektura hrvatskog teksta
Croatian revision
Helena DŽIN

Prijevod s hrvatskog na engleski jezik/ *Translation from Croatian into English*
Nenad PATRUN

Prijevod na hrvatski jezik s talijanskog jezika/*Translation from Italian into Croatian*: Kristina DŽIN

Lektura prijevoda na engleski/*Revision of translations into English*
Mark DAVIES

Korektura - *Proof-Reader*
Helena DŽIN

Naslovnica – *Cover*
Pogled na Medulin iz zraka
Aerial view of Medulin
Fotografija/*Photo*: Enco Morović

Tisak - *Printing*
ITG - Zagreb

Tiskano - *Printed*
Studenj - November, 2014

Naklada - *Circulation*
100 primjeraka – copies